

УДК 37.014(09)(477)

А.І. Ігнат'єва

АНАЛІЗ НАУКОВО-ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ПРАЦЬ Я.П. РЯППО

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сьогодення педагогічної теорії та практики характеризується нагромадженням досвіду, який має стати підґрунтям для побудови цілісної педагогічної системи. Досвід Я.П. Ряппо показав приклад раціонального поєднання традицій національного виховання, досвіду інших народів і об'єктивних вимог суспільства і держави до розроблення питань освіти у 20-і роки ХХ ст.

Аналіз останніх публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Вивчення історико-педагогічних джерел доводить, що науково-педагогічна спадщина цього ученого і педагога не була предметом всебічного аналізу. Окремі аспекти діяльності педагога висвітлено у навчальних посібниках з історії педагогіки за редакцією С.О. Сисоевої, І.М. Соколової, О.В. Сухомлинської. Аналіз деяких переконань Я.П. Ряппо подано у наукових статтях С.І. Філоненко, Т.О. Самоплавської.

Об'єктивні умови розвитку педагогічної науки, потреба критичного аналізу педагогічної дійсності в історичній проекції через призму спадщини окремого просвітника, активного громадського діяча, можливість певною мірою доповнити і збагатити зміст навчального курсу з історії педагогіки аргументує доцільність вивчення творчої педагогічної спадщини Я.П. Ряппо.

Формулювання цілей статті. Мета цієї статті полягає у аналізуванні та визначенні характерних ознак наукових і публіцистичних праць Я.П. Ряппо.

Виклад основного матеріалу. Проведене узагальнення доводить, що Я.П. Ряппо активно займався публіцистичною, науково-видавничою роботою. Працям Я.П. Ряппо властиві політична пристрасть, наукова захопленість у поєднанні з технократизмом і прагматизмом. Педагог був першим, хто дослідив становлення та розвиток народної освіти в Україні у пореволюційні роки, проаналізувавши усі суперечливі тенденції 1917–1927 рр. [2].

Серед найвідоміших праць ученого, висновки яких є і сьогодні актуальними, виокремимо такі: “В защиту советской высшей школы” (Харків, 1923), “Реформа высшей школы на Украине в годы революции” (1920–1924), (Харків, 1925), “Система индустриально-технического образования, его пути и реализация в СССР” (розділ у книзі: “Материалы Всеукраинской конференции по индустриально-техническому образованию” (Харків, 1922), “Советская профессиональная школа, ее место и значение в системе просвещения и в нашем народном хозяйстве в целом” (Харків, 1926), “Проблема профессионализма и политехнизма в советской школьной системе” (Харків, 1929), “На путях унификации систем народного образования” (“Революция и культура”, 1930, № 3).

Також Я.П. Ряппо був головним редактором журналу “Шлях освіти” — науково-педагогічного місячника органу Наркомосвіти УРСР, який виходив у Харкові 1922 – 1930 рр., спершу російською мовою, 1923 – 1926 рр. — українською і росій-

ською під назвами (“Шлях освіти” — “Путь просвещения”), з 1926 р. — українською мовою. Широка програма журналу охоплювала питання політики й організації загальної та професійної освіти, соціального виховання, політпросвітньої роботи, педології, підвищення кваліфікації викладацьких кадрів, видання шкільних підручників. Журнал містив багату бібліографію та інформацію порівняльно-педагогічного змісту.

В результаті проведеного дослідження було встановлено, що більшість наукових узагальнень Я.П. Ряппо спочатку висвітлювалася на сторінках періодичних видань, потім з урахуванням критичних зауважень та висновків педагогічного обговорення становила зміст наукових праць.

У колі наукових інтересів Я.П. Ряппо були питання організації освіти, соціального виховання. На перший план висувалися питання узагальнення досвіду організації українського варіанту системи освіти в Українській республіці у перші роки радянської влади, що ґрунтувалася на матеріальному підході до підготовки спеціалістів і була прагматичною. Я.П. Ряппо як співавтор-розробник наголошував на таких її відмінностях: загальноосвітня школа замінювалася професійною; принцип політехнізму вважався перспективним за умови, якщо перехід до політехнічної освіти здійснювався не від загального, а від професійного рівня; альтернативою загальноосвітній школі вважався дитячий будинок; створювалися вузькопрофільні інститути, паралельно з якими функціонували технікуми, які вважалися базовим типом вищого навчального закладу [3]. Розробку альтернативної концепції та моделі освіти в УРСР упродовж 1920-1930 рр. керівництво Наркомосу, до якого входив Я.П. Ряппо, мотивувало намаганням наблизити систему освіти до реалій життя та потреб економіки, посиленнями на досвід Німеччини та США у підготовці спеціалістів; відірваністю від життя старої загальноосвітньої школи.

У наукових працях Я.П. Ряппо широко обговорювалися перспективи розвитку загальноосвітньої школи в Україні, а саме: способи політизації освіти та виховання, культосвітнього будівництва в інтересах правлячої партії та пролетаріату. Використовуючи значний фактичний матеріал, аналізуючи його, автор відзначав більшою мірою досягнення загальноосвітніх установ, ніж недоліки, зумовлені соціально-економічними причинами [4].

Особливе місце в творах Я.П. Ряппо посідають дослідження українізації загальної школи і шкіл для національних меншин. Автор намагався показати динаміку зростання україномовних та національних загальноосвітніх шкіл в 1920 – 1933 рр., проаналізувати недоліки, визначити кінцеві терміни шкільного будівництва в УРСР. Я.П. Ряппо, дотримуючись ідеологічних традицій того часу, у багатьох невдачах культурного будівництва звинувачував “буржуазних націоналістів”, до числа яких необачно зараховував і деяких представників педагогічної інтелігенції. Негативне ставлення до вчителів старої дореволюційної школи, критика їхнього нейтрального ставлення до радянської влади притаманні публікаціям цього вченого [5].

Я.П. Ряппо у статтях висвітлював рівень професійної кваліфікації та політичну орієнтацію вчительства. Автором доводилася теза про те, що остаточний перехід більшої частини вчительства на бік радянської влади відбувся не в кінці 1920 р., а на початку 1925 р. Процес цей супроводжувався як заходами примусового характеру, так і матеріальним та моральним заохоченням з боку владних та партійних структур. Ідеологічний тиск та політичні репресії негативно впливали на рівень професійної кваліфікації вчителів.

ліфікації вчителів, а складне матеріальне становище – на життєву та соціальну поведінку. Тому, робився висновок, моральний та соціальний тип багатьох вчителів на початку 1930-х років має формуватися системою педагогічних, ідеологічних і соціально-економічних вимог [1].

Я.П. Ряппо в статтях описував переваги створення інститутів народної освіти (ІНО) за галузевими принципами, оскільки це привело до збільшення кількості фахівців з вищою освітою та середньо-спеціальною педагогічною освітою. Однак теоретична та методична підготовка більшості вчителів у цей період залишилась ще на низькому рівні. Проте просвітник у статтях зазначав і недоліки такої організації педагогічної підготовки: “соціальні чистки” серед викладачів та студентів ІНО і педтехнікумів; зниження загального рівня освіченості кадрів через збільшення набору до педагогічних навчальних закладів студентів з пролетарських прошарків населення. На підставі фактичного матеріалу Я.П. Ряппо робив висновок про доцільність фундаментальної вищої педагогічної освіти [5, с.14].

У низці статей Я.П. Ряппо висвітлено розвиток педагогічної освіти в Україні в умовах проведення політики українізації та коренізації. Використовуючи фактичний матеріал, автор аналізував динаміку українізації педагогічних закладів та розвиток вищої педагогічної освіти для національних меншин. Також розкривав причини, що гальмували процес українізації педагогічної освіти та підготовки вчительських кадрів для загальноосвітніх закладів нацменшин. Вони полягали не тільки у браку висококваліфікованих кадрів, які б володіли українською мовою, або відсутністю навчально-методичної літератури на українській мові та мовах національних меншин у вищих педагогічних закладах, а й у жорсткому контролі з боку партійних та владних структур за вузівською інтелігенцією, який на початку 1930-х років привів до штучної дискредитації тієї частини професорсько-викладацького складу, що підтримувала політику українізації і намагалася підготувати максимальну кількість учительських кадрів для українських та національних загальноосвітніх шкіл [4, с.15].

У низці публікацій автор аналізував вплив українізації як складника коренізації, досліджував динаміку зростання україномовних загальних шкіл, розкривав напрями діяльності Наркомату освіти УРСР з українізації освітніх закладів. Крім того, дослідником зазначалося, що в умовах жорсткого пріоритету в суспільному житті класових цінностей над загальнолюдськими неможливо вирішити основну проблему національної освіти – реалізацію права вільного вибору учнями та їхніми батьками форм і методів навчання.

Для педагогічної літератури 1920 – 1930-х років характерна критична постановка деяких питань і прагнення до об’єктивного вивчення проблеми становлення й розвитку школи в Україні. Усвідомлення Я.П. Ряппо значення освіти в умовах створення нових соціально-економічних структур спричинило протистояння наукового і класового підходів у вивченні даної проблеми. І хоча науковий підхід не завжди домінував у дослідженнях цього періоду, авторові вдалося обґрунтувати способи оптимального рішення актуальних проблем становлення та розвитку загальної школи в УРСР. Автор намагався дати наукову, об’єктивну оцінку причин українізації загальної школи, показати складності переходу вчителів на бік Радянської влади, труднощі культосвітнього будівництва в перші роки після громадянської війни, розкрити зміст народної освіти в УРСР. Однак, розкриваючи динаміку вищезазначених проце-

сів, дослідник нехтував аналізом їхньої якісної сторони, не уникав ідеологічних штампів в оцінці діяльності Наркомату освіти УРСР.

Я.П. Ряппо досліджував також основні напрями кадрової політики Наркомату освіти УРСР, висвітлював роль та місце освіти України, стан та рівень підготовки вчительських кадрів для загальних закладів та вплив на складний процес політики українізації та коренізації в 1920–1933 роках.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Слід зазначити, що висновки, сформульовані Я.П. Ряппо щодо становлення та розвитку загальної школи 1920–1933 років, актуальні в умовах реформування загальноосвітньої школи в наш час. При цьому необхідно наголосити на тому, що Я.П. Ряппо вважав школу найбільш соціально уразливою гуманітарною сферою, зазначав, що освіта потребує постійної фінансової та матеріальної підтримки з боку держави та суспільства. Адже освіта не тільки сприяє економічному і соціальному прогресу, а й є ще і своєрідним дзеркалом суспільства, яке її створює, є середовищем відтворення соціальних відносин у конкретно історичну епоху. Тому спроби зробити освітні заклади відповідними певним політичним або класовим вимогам, безумовно, негативно впливатимуть на розвиток суспільства взагалі.

Проведений аналіз доводить, що Я.П. Ряппо, перебуваючи у керівництві Наркомату освіти УРСР, усвідомлював необхідність розроблення концепції кадрової політики, загальної стратегії розвитку різних типів навчальних закладів, змістовно-методичного забезпечення навчального процесу на тлі українізації у взаємозв'язку з історико-культурними, соціально-економічними і політичними перетвореннями у 1920-і роки.

Стаття не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого ґрунтовного аналізу потребують питання висвітлення Я.П. Ряппо компаративного досвіду організації загальної, професійної освіти, соціального виховання молоді.

Список література: 1. Деятельность центральных органов Наркомпроса. “НЗП” и голод // Путь просвещения. – 1922. – № 1. – С. 408 – 409. 2. *Ряппо Я. П.* Народна освіта на Україні за десять років революції. – Харків, 1927. – 121 с. 3. *Ряппо Я. П.* Две системы просвещения // Путь просвещения. – 1922. – № 1. – С. 4. 4. *Ряппо Я. П.* Загальне навчання на Україні // Шлях освіти. – 1925. – № 11. – С. 11-15. 5. *Ряппо Я. П.* Короткий нарис розвитку української системи народної освіти. – К.: Держвидав, 1927. – 38 с.

Bibliography (transliterated): 1. Dejatel'nost' central'nyh organov Narkomprosa. “NZP” i golod / Ja. P. Rjappo // Put' prosvewenija. – 1922. – № 1. – S. 408 – 409. 2. *Rjappo Ja. P.* Narodna osvita na Ukraïni za desjat' rokiv revoljucii / Ja. P. Rjappo. – Harkiv, 1927. – 121 s. 3. *Rjappo Ja. P.* Dve sistemy prosvewenija / Ja. P. Rjappo // Put' prosvewenija. – 1922. – № 1. – S. 4. 4. *Rjappo Ja. P.* Zagal'ne navchannja na Ukraïni / Ja. P. Rjappo // Shljah osviti. – 1925. – № 11. – S. 11-15. 5. *Rjappo Ja. P.* Korotkij naris rozvitku Ukraïns'koï sistemi narodnoï osviti / Ja. P. Rjappo. – K. : Derzhvidav, 1927. – 38 s.

А.И. Игнатьева

АНАЛИЗ НАУЧНО-ПУБЛИЦИСТИЧЕСКИХ ТРУДОВ Я.П. РЯППО

В статье раскрыты характерные черты сочинений Я.П. Ряппо: политическая страстность, научная обоснованность описываемых фактов, технократизм и прагматизм в толковании педагогических категорий. Указано, что педагог в статьях раскрывал вопросы образовательной политики и организации образования, социального воспитания, профессионального образования, политпросветительской работы, педологии, проблем повышения квалификации преподавательских кадров, разработки школьных учебников.

Ключевые слова: Ряппо, статья, школьный учебник, образовательная политика.

A. Ignatyeva

ANALYSIS OF RYAPPO'S SCIENCE AND JOURNALISTIC WORKS

The following signs of Ryappo's science and journalistic works are disclosed in the article: political passion, scientific validity, technocratic and pragmatic approach in pedagogical categories interpretation. It is stated that the pedagogue was disclosing a matter of politics education and its organization, social education, professional education, political education work, pedology, teaching staff training problems, school textbook development questions.

Keywords: Ryappo, article, school textbook, educational policy.

Стаття надійшла до редакційної колегії 20.10.2011